

стійності інтерпретатора відображує ознаки іншої структури – творчої індивідуальності і якоюсь мірою є свідченням її прояву.

Таким чином, специфіка музичного виконавства вчителя насамперед пов'язана з художньо-творчим аспектом виконавської діяльності, а саме інтерпретацією музичних творів.

Інтерпретацію музики можна розглядати як основу підготовки майбутнього вчителя до самостійного поповнення своїх знань, поглиблення і систематизації, їх творчого використання на практиці під час виконавської діяльності. Інтерпретація музичних творів створює великі можливості для активізації музично-пізнавальних процесів особистості вчителя, розвитку його творчої індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. – Л. : Музыка, 1974. – 335 с.
2. Перельман Н.Е. В классе рояля. – М. : Музыка, 1986. – С. 15.
3. Шевченко П.И. Развитие творческой активности студентов факультетов начальных классов в процессе музыкальной подготовки. – М. : Педагогика, 1988. – С. 87.

The article reviews the characteristic features musical performance of teachers. The role of music in the interpretation of the creative personality of the teacher.

Key words: musical-performance activities, the interpretation of music.

УДК 378.013.398.370211.140

Батюк З. С., Дьоміна Т. М., Ірікова Н. М.*

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОСПРИЙМАННЯ ЧЕРЕЗ ОСМИСЛЕННЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті висвітлюється специфіка символічної мови українського фольклору як цілісного художньо-інформаційного і естетико-філософського явища, осягнення якого має важливе значення для підростаючих поколінь

Ключові слова: світогляд, фольклор, пісня, символіка, осягнення

Звертаючись до такого багатогранного і багатющого пласту національної культури, яким є фольклор, доцільно відмітити, що вчених давно цікавили різні аспекти цього культурологічного явища. Однак, світоглядницькі постулати епохи, політичні та соціальні катаклізми відбилися на підходах до вивчення фольклору. Одні вчені розчленяли і аналізували поетичні особливості (метафори, порівняння, рифми, тощо), інші – специфіку музичної мови (фразування, ладотональні особливості, перемінні розміри, ритм, тощо). Філарет Колесса систематизував фольклорний матеріал, виділив жанрові та стилеві особливості. Цікаві ґрунтовні аналізи фольклорного матеріалу ми знаходимо у Гошовського, Іваницького.

Менше праць присвячено глибині художніх образів фольклору, розшифровці інформаційно-філософської сутності образності та символіки фольклору. В основному – це унікальні праці О.Потебні. Сьогодні ми знаходимо таку спробу у Братка-Кутинського, Г.Лозко, М. Ткача, М.Чумарної, О.Таланчук та у ін. Унікальний художньо-образний пласт замовлянь, заклинань, оберегів намагалися збагнути Є.Товстуха, З.Балтарович. Поступово стають зрозумілішими міфи-образи, що дійшли до нас з тисячолітньої давнини. Сучасна людина тільки починає вчитися розуміти асоціативні художні образи-символами і в силу здобутих вмій, починає читувати закладену, приховану в символічно-образній мові, інформацію. Осягаючи її, ми з подивом відкриваємо для себе глибину знань наших далеких прашчурів.

* © Батюк З. С., Дьоміна Т. М., Ірікова Н. М., 2012

Є підстави вважати, що саме таке світоглядно-цілісне духовно-піднесене відношення до українського фольклору спонукувало М. Леонтовича робити обробки українських народних пісень.

Метою даної статті є осмислення глибинної сутності фольклорного матеріалу і його значення для формування цілісного світовідчуття сучасної дитини на основі дещо ширших світоглядницьких параметрів, ніж ті, на які орієнтувалася наука ХІХ та середини ХХ ст. Зокрема, вплив наукових відкриттів (в області фізики) на розширення системи сучасних філософських поглядів; думки відомих вчених про доцільність різних підходів до процесу пізнання світу, про взаємодоповнюваність наукової та натуралістичної картини світу, про стародавню систему знань, яка стає сьогодні все більш зрозумілою і вповні сучасною. Осягнувши філософську глибину творів фольклору, людина міняє своє світовідчуття, вона інакше починає розуміти Природу і своє місце у світі. Це особливо важливо для вчителя, зокрема, для вчителя мистецьких дисциплін, тому що вчитель дітям може відкрити лише таке відчуття світу, яке властиве йому самому.

За останні десятиріччя ми маємо багато наукових досліджень, які свідчать про те, що наші далекі прапредки володіли унікальною інформацією про світ і світобудову, про людину і її свідомість та підсвідомість, про її далеко не примітивне розуміння явищ Природи і Космосу. Але, все ж на рівні загальноосвітньої школи спостерігається наявність обмежених стереотипно - ортодоксальних поглядів на Природу, Світ, і на такий унікальний пласт культури, яким є фольклор. Щоб дана думка була зрозумілішою, наведемо приклади.

Для початку розглянемо здавалося б найпростіший фольклорний жанр – казку. Саме у казках закладена символічна образність, яка, на перший погляд, не занадто складна для сприймання молодших школярів. Але, щоб досягнути старовинну казку повністю, потрібно дитині звертатися до неї не один раз, у різному віці. І кожного разу дитина зможе відкривати для себе якусь нову інформацію. З цього приводу доцільно звернути увагу на праці Чумарної М., яка своїм надвичайним поетичним талантом неповторно інтерпретує філософію такого жанру, яким є українська давня казка. Постараємося передати суть її думок якнайближче до мови оригіналу. [6]

Всім відома маленька казочка „Про курочку рябу”. Переважно ця казочка розповідається дітям у скороченому варіанті. Але вона має своє продовження: не лише дід і баба, а й солом’яні двері, дуб, річка - все у природі оплакує розбите яечко. Що ж це за яечко і про що ця казочка? [6]

“Були собі дід та баба ...” Майже кожна казочка розпочинається такими словами. Слово “дід” в українській мові неоднозначне. Своїх родичів, незалежно в якому віці вони вмирили, - всіх їх ми називаємо прадідами, пращурами, прародителями. “ДІД” – предок роду. На Різдво найпершим святковим атрибутом, який клали на покуті, був “дід” – сніп. Ритуальну солом’яну, на якій спали в Різдвяну ніч, називали “дідухом”. “ДІ” в світовій (зокрема у китайській, давньоіндійській) міфології означало первопредок, повелитель, на санскриті “ДІ-ДІ” – летюче сонце, в єгиптян “діді” - безсмертна субстанція, ідентична людській крові. Одним з верховних богів, яких шанували в дохристиянські часи був ДАЖДЬБОГ (“дадбог”). Це – Бог- творець, Бог первочатків, “Дідбог”, уособленням якого є сонячний сніп.

Культ предків, у того чи іншого етносу вказує на високий рівень його духовної культури. Тому і старійшина роду, який передавав молодшим поколінням його традиції, на Україні називався “ДІДОМ.” Він душею, віком та досвідом стояв найближче до прадідів, йому належала перша ложка страви, перше слово на вічі і т.д.

Не менш цікава етимологія слова “БАБА”. Воно теж дуже близьке до слова “БОГ”. Зрештою, “мама” і “баба” – перші слова, які вимовляє дитина. Вони складені з первозвуків, отже є найдавнішими в людській мові. В єгипетській міфології “БА” – один з елементів, що складають людську сутність, її душа, яка продовжує існувати і по смерті людини. З далеких часів дійшли до нас скіфські “БАБИ” – ідоли прародительок і берегинь.

“Повертаючись до казочки, можемо констатувати, що мова йде про перших людей, наших прародичів і про те, з чого виник світ. А виник він з яйця. Розглядаючи основне питання космології, з чого і як виник світ? – можемо зробити цікавий екскурс до “Рігведи”. Там є вірш, який умовно називають “Космогонія”. Це поетична розповідь про те, як з небуття, з несущого народжувалося суще: – любов спонукала те, що дихало саме і породило думку, а з

думки постало с у щ е / аналогії з Євангелією: “Спочатку було Слово , і Слово в Бога було, і Бог було Слово...” / “слово” – це не зовсім адекватний переклад...

Для українців поняття цілісності світу, його центросферичної живої моделі – не просто міф, казка. Воно – основа ментальності народу, символ його культури. Недаремно українська писанка стала нашою візиткою у всьому світі. І коріння цієї культурної традиції у маленькій наївній казочці “про курочку **рабу**” – саме так вимовляють у нас це слово. Звернемо увагу : склади РА і БА – поняття космогонічні. РА – означає сонце, а БА – безсмертну субстанцію .

Чи наша матінка-земля не нагадує нам велетенське яйце? З одного боку - вона дуже міцна. Адже „дід бив – не розбив, баба біла – не розбила, а маленька мишка хвостиком зачепила...” Але при всій своїй міцності, це чудо-яйце дуже вразливе. Необережний рух хвоста непроханої „мишки” у найвразливіше місце може розбити унікальне яєчко. Хто ж вона, ота „миша”? Вона володарка примітивно-матеріального суєтного світу. Це символ метушні (мишина возня). Фактично, казка про те, що суєта здатна зруйнувати світ... [6] Розбите яєчко – це порушена цілісність світу. Руїнується єдність людини з навколишнім світом, зв’язок з предками, втрачається усвідомлення своєї відповідальності за майбутнє. Ось про що ця казочка...

Ця ж думка, як попередження нащадкам, вимальовується у казці „Яйце-Райце”: відтворити цілісність необачно розбитого яйця-райця, організувати хаос береться Змій, але за дивну ціну – чоловік повинен йому віддати „те, що постало вдома без нього. Цією ціною є його новонароджений син, його майбутнє. За своє необережне поводження з крихким та вразливим життям людство постійно розплачується продаванням душі змієві, ставлячи під загрозу майбутнє наступних поколінь...

Українська казка, як стверджує М.Чумарна – це метафорична формула, в якій закодувалися древні знання. Її доступність, простота і поетичність допомогли донести до нас глибоку мудрість народу . Символічна образність – це своєрідний ключ до консервації, до ущільненого викладу тих високих духовних матерій, котрі в прямому викладі або не були б достатньо зрозумілими, або не змогли би бути передані наступним поколінням у всій цілості і сукупності.[6]

Про важливість народної творчості в системі освіти школярів останнім часом говориться дуже багато, в програму з “Музики” включено багато народних пісень, ігор, хороводів. Але кількісний фактор сам по собі ще не спроможний нічого змінити в особистісному відношенні дітей до фольклору, а тим більше активно впливати на формування художньо-образного мислення, на цілісне сприйняття світу.

Для того, щоб можна було мотивувати відповідні шляхи формування художньо-образного мислення засобами фольклору необхідно **заглибитися в сутність фольклору** як своєрідного явища, яке є носієм багатопланової інформації – філософської (філософія землі, праці, оріїв-землеробів), космогонічної (про походження світу та Всесвіту), історичної, ритуальної, оберегової та лікувальної, морально-етичної, виховної, естетичної, культурологічної. Всі ці напрямки співзвучні і органічно переплітаються з міфопоетичною творчістю, пов’язані з асоціативно-образним і, зокрема, з художньо-образним мисленням людини, всі вони передбачали глибокий вплив на тіло і душу людини.

В свою чергу, характеризувати фольклор як синтетичне багатопланове життєве явище, можна лише з точки зору певної **світоглядницької позиції**, яка визначає методологічний підхід до розгляду фольклору взагалі і до художньо-образної символіки зокрема.

Відомо, що філософські і наукові існують в різних площинах і все ж відкриття фізиків (квантова теорія, теорія вакууму, торсіонних полів) істотно змінили світогляд сучасної людини. Ніхто сьогодні вже не може заперечувати існування найрізноманітніших енергій, які наука починає вивчати і які мають істотне значення для розуміння процесів світотворення. Ми все ближче і ближче підходимо до таємниць, які відкриває теорія вібраційних полів і можливо згодом зможемо краще усвідомити механізми існуючих природних явищ, які ще зараз пояснити важко. Щоб краще зрозуміти, про що йде мова, можна звернутися до першоджерел, авторами яких є А. Ейнштейн, Г. І. Шипов, П.П. Гаряев, Гроф С та ін. Австрійський вчений Месмер більше

двохсот років тому відкрив явище біомагнетизму. Сьогодні науці відомо, що основні форми стану Мікрокосму (людини) і Макрокосму (Всесвіту) – матерія і енергія. Мікрокосм (людина), крім фізичного тіла, має ще енергетичне тіло і п'ять тонких тіл, які складають структурний каркас фізичного тіла. Зв'язок матеріального тіла, (яке включає нервові сплетіння і центри мозку, котрі регулюють всі фізичні та психічні процеси в організмі), з рештою тіл здійснюється через систему енергетичних центрів та енергетичних каналів. В цьому процесі активними учасниками є свідомість (знання, мислення) і підсвідомість (сукупність неусвідомленої інформації навколишнього світу, особиста спадкова інформація і прообрази). Відомо, що обсяг інформації, яка сприймається свідомістю, є дуже обмеженим (1,6 біт/сек), тоді як підсвідомістю сприймається практично вся неусвідомлена інформація (10 біт/сек) Весь Всесвіт випромінює і сприймає енергію. Наша підсвідомість як частина Космосу також виконує ці функції. Ці процеси досліджувалися академіками В.І Вернадським; Гуляєвим; Казначеевим; А.Г.Спіркіним; та ін.

До речі, Вернадський, писав, що уявлення людини про Космос базуються і на двох синтезах, які по-суті своїй є зовсім різні. З одного боку – абстраговане уявлення фізика чи механіка, які є абстракцією, зручною формою наукової роботи, що входить в їх науковий світогляд, але не охоплює його всього. З другого боку, як зазначає В Вернадський, поруч з цією (фізичною) картиною Космосу завжди існує інша, натуралістична. Вона не розкладається на геометричні форми, формули, абстраговані поняття. Вона більш складна, багатопланова, містка і є для нас більш близькою і реальною, хоча поки що пов'язана не з усім Космосом, а лише з його частиною – з нашою планетою. Це уявлення, яке кожний натураліст має про оточуючу його природу, є елементом живого. Ці уявлення не менш наукові, підкреслює В.Вернадський, і є більш близькими для багатьох (хоча вони так само не повні, як і схематизм спрощеного мислення фізиків). [1 с. 53]. “Ми не можемо і не повинні забувати про існування цих двох несумісних уявлень про Природу... Я кажу власне про наукові, а не філософські побудови Космосу, яких може бути, і існує набагато більше, ніж ці два розуміння Природи в природознавстві [1, с. 53]. В. Вернадський звертає увагу на переверот в фізичних уявленнях про світ після відкриття, зробленого Ейнштейном, Мінковським (ідея 4-х мірного світу). З прийняттям уявлень про простір, час, тяжіння, матерію і енергію, які відповідають теорії відносності, фізичний світогляд надзвичайно наблизився до натуралістичного. “Ми на порозі нового великого синтезу уявлень про природу”, – писав В. Вернадський. Культурна людина, наголошував вчений – нерозривно поєднує себе зі всіма іншими проявами життя. При вивченні геохімічного значення людства, як однорідної Живої речовини, ми не можемо зводити її до ваги, складових частин чи енергії. Ми маємо справу з новим фактом – людською свідомістю” [1 с. 61]

Людина на попередніх ступенях розвитку не відокремлювала себе від всієї живої природи. Вона найтіснішим чином відчувала свій генетичний нерозривний зв'язок зі всім цілісним органічним світом. Про все це йде мова, тому, що у фольклорі відображена оця натуралістична картина світу міфопоетичною мовою, яка основана на художньо-образнім мисленні людини.

Міфологічний тип мислення до сьогоднішнього часу залишається таємничим і загадковим. Згадаймо народні звичаї, обряди, легенди, міфи, в них вражає інакше відчуття простору і часу.

За всім цим стоять давні, що тепер стали сучасними, знання: все, що існує і відбувається зумовлене дією енергії, яка коливається, вібрує і тече, в якій би то не було сфері буття: матеріально-фізичній, психічній чи духовній. Саме у духовній сфері протягом багатьох століть наші предки формували систему виховання, орієнтуючись на своє, власне розуміння світу. Зараз, осмислюючи відкриття сучасної науки, ми бачимо, що вони не випадково признавали невидимий і не почутий нами світ, світ енергій. Це дійсно надзвичайний пласт нашої культури, витоки якого сягають доісторичних часів та ґрунтуються на прадавніх знаннях, символах і уявленнях. Стародавні уявлення про Людину і Світ сьогодні починають оцінюватися з позицій сучасного природознавства, і це дає підставу для того, щоб древні писання і фольклор вважати не лише “літературно-музичним твором”, не лише архаїчно-історичною цінністю, а досліджувати фольклор значно ширше – як могутнє духовно-інформаційне явище, висловлене художньо-образною мовою, яку сьогодні, на жаль, далеко не кожен спроможний зрозуміти.

Отже, символи і образна символіка має свою специфіку як поняття світоглядні, формотворчі, стилістичні, що генетично виникли, з одного боку, в первісному лоні синкретизму, міфологічного пізнання, в сфері початків та розвитку мови, з іншого - в межах певних фольклорних жанрів, що формувалися неодноразово й відображували різні стани народнопоетичного світо розуміння, своєрідність поетики тощо.[5] Багатство, глибина, природовідповідність образів фольклору свідчить, що протягом тисячоліть створювалася система становлення Людини (система виховання дитини), основним дієвим механізмом якої є **формування асоціативно-образного мислення** і через нього залучення дитини до абсолютних життєвих цінностей, до єдності з Природою. Тому поступове, поетапне залучення дітей до цього унікального пласту національної культури, оснований на розумінні мови символів та синтетичних образів, є надзвичайно важливим. Воно забезпечить дитині цілісне, об'ємне, гармонійне відчуття Світу і себе у цьому світі.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Собр.соч. М. : Изд-во АН СССР, -1960. Т.5. – С. 549.
2. Іваницький А І. Українська народна музична творчість..К. : – Музична Україна.- 1990. С. 336.
3. Горяев П.П.Волновой геном М. РАН. 1994
4. Пак В. Ученый и знахарь. –Донецк.1998
5. Потебня.А.О. некоторых символах в словянской народной поэзии. Харьков.-1914. – С.36.
6. Чумарна М.І. Мандрівка в українську казку. Приказкове коло// Серія Українські вартості. Вип 1,2. – Львів. : Каменяр. –1994. 90 с

In the article the specific of symbolic language of Ukrainian folklore is illuminated as the integral artistically-informative and esthetico-філософського phenomenon understanding of that has an important value for rising generations.

Key words: world view, folklore, song, symbolics, understanding

УДК 370.2.+112.711.140

Батюк Н.О., Поповська Д.Д., Шанявська А.*

ОСЯГНЕННЯ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ В ОБРОБЦІ М.ЛЕОНТОВИЧА ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНО- ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

У статті висвітлюються окремі аспекти формування гуманістично-ціннісних орієнтацій студентів музично-педагогічних факультетів у процесі роботи над хоровими творами в класі диригування. Хорові твори М. Леонтовича характеризується яскравими художніми образами, осягаючи і виконуючи які, студент збагачує свій духовний світ. Цей процес стає продуктивним за умови використання відповідної системи методів та прийомів.

Ключові слова: гуманізм, ціннісні орієнтації, художній образ, сприймання, осягнення, інтерпретація

У Державному стандарті багатоступеневої системи освіти зазначається, що акцент в опануванні художніх цінностей переноситься з традиційної настанови – засвоєння заданої кількості інформації – на формування їхнього внутрішнього світу, на гуманізацію системи освіти.. Сьогодні, коли протиріччя у суспільному житті значно загострилось, ця проблема стає все більш актуальною. Гуманізація освіти, як відомо, полягає в утвердженні людини

* © Батюк Н.О., Поповська Д.Д., Шанявська А., 2012